

NAMEN VAN MUNTEN

arendrijksdaalder

naam voor rijksdaalders waarop de afbeelding van de rijksadelaar aangeeft dat de munt de standaard van het Duitse Rijk heeft

arendscheeling

scheeling van de Overijsselse steden met een afbeelding van de Duitse rijksadelaar

botdrager

zilveren munt ter waarde van twee groot, in 1389 in Vlaanderen voor het eerst geslagen

Carolusgulden

gouden en zilveren munten van Karel V, die bij eertse uitgifte -goud in 1521, zilver in 1540- een waarde van 20 stuiver hadden

clemmergulden

gouden munt van Karel van Egmond, de laatste hertog van Gelre (1492-1543), zo genoemd naar de klimmende leeuwen in het hertogelijk wapen, dat op de ene zijde is afgebeeld

daalder

van de Duitse thaler afgeleide naam voor grote zilveren munten; sinds ca 1560 in gebruik voor zilveren munten ter waarde van dertig stuivers

denarius

Latijnse benaming (in het Nederlands: penning) voor een zilveren munt, waarvan het gehalte geleidelijk steeds lager werd totdat in de 16de eeuw puur koperen exemplaren werden gemaakt; van de 8ste tot de 13de eeuw vrijwel de enige denominatie die in omloop was; numismaten gebruiken altijd de benaming denarius om verwarring met de huidige betekenis van het woord penning -een kunst- of siervoorwerp zonder de functie van betaalmiddel- te voorkomen

dubbeltje

sinds de 17de eeuw de gebruikelijke naam voor een dubbele stuiver

duit

benaming voor munten ter waarde van 1/8 stuiver, na 1573 in koper geslagen; in de tijd van de Republiek de kleinste munteenheid

dukaat

gouden munt met aan een zijde een afbeelding van een staande ridder; sinds 1586 het belangrijkste goudstuk van de Republiek

dukaat

zilveren munt ter waarde van 2 1/2 gulden, sinds 1659 geslagen, die wegens de waarde meestal rijksdaalder werd genoemd; de koers van de Zeeuwse dukaten lag sinds 1672 twee stuivers hoger

dukaton

zilveren munt van 3 gulden, geslagen in de Zuidelijke Nederlanden; de zilveren rijder uit de Noordelijke Nederlanden had dezelfde waarde en werd daarom ook wel dukaton genoemd

flabbe

Groningse munt van 4 stuivers

florijn

ten tijde van de Republiek naam voor een zilveren munt met een waarde van 28 stuivers; daarnaast in gebruik als aanduiding voor guldens in de afkorting fl. en als rekeneenheid

gosseler

Overijsselse stuiver

gouden cavalier

gouden munt met afbeelding van een ruiter, in 1360 in Frankrijk voor het eerst geslagen, daarna in de Nederlanden nagevolgd

gouden lam

gouden munt met afbeelding van het Lam Gods, in 1355 in Frankrijk voor het eerst geslagen, daarna in de Nederlanden nagevolgd

gouden leeuw

gouden munt met afbeelding van een leeuw, in 1365 voor het eerst in Vlaanderen geslagen; ook naam voor een gouden munt met afbeelding van een vorst op troon met een leeuw aan de voeten, in Frankrijk voor het eerst geslagen onder koning Philips VI en daarna in de Nederlanden nagevolgd

gouden rijder

gouden munt met de afbeelding van een ruiter, in de Nederlanden geslagen sinds de muntregeling van 1433 van Philips de Goede; bij de muntregeling van 1606 vastgesteld op een waarde van 10 gulden en 2 stuiver; van 1749 tot 1764 1764 uitgegeven tegen een koers van 14 gulden

gouden schild

gouden munt met afbeelding van een vorst op een troon met een wapenschild in de hand, in 1337 in Frankrijk voor het eerst geslagen, daarna in de Nederlanden nagevolgd

goudgulden

oorspronkelijk betekende de aanduiding gulden dat een munt van goud was gemaakt; de samentrekking goudgulden kwam in gebruik toen rond 1500 grote zilverstukken in omloop kwamen met dezelfde waarde als de eerdere gouden munten

griffioen

zilveren munt met afbeelding van een griffioen, in de Bourgondische gewesten ten tijde van Philips de Schone geslagen

groot

sinds de 13de eeuw naam voor grote zilverstukken; sinds de 15de eeuw zilveren munt ter waarde van een halve stuiver

hoedjesschelling

Zeeuwse zilveren munt met een waarde van zes stuiver met op de voorzijde een liggende leeuw die de vrijheidshoed vasthoudt

jager

Gronings tweestuiverstuk

knapkoek

munt met een afbeelding van een staande bisschop

klinkert

naam voor het gouden schild van Willem IV, graaf van Holland (1404-1417)

korte

Vlaams zilveren muntje ter waarde van 2 mijten; na 1543 van koper

kruisrijksdaalder

zilveren munt waarop het Bourgondische kruis van knoestige stokken

kwartje

gebruikelijke naam voor de in 1816 ingevoerde munt ter waarde van een kwart gulden = 25 cent

leeuwendaalder

zilveren munt ter waarde van 38, later 40, en na 1659, 42 stuiver, waarop de Hollandse leeuw is afgebeeld, sinds 1575 geslagen; in de 17de eeuw vooral in gebruik als munt voor export

leeuwengroot

zilveren munt ter waarde van 1 groot waarop een klimmende leeuw is afgebeeld, in 1337 in Vlaanderen voor het eerst geslagen, daarna nagevolgd

mijt

kleinste Vlaamse munteenheid, ter waarde van 1/24 groot

negotiepenning

gouden stuk geslagen tussen 1848 en 1853 en bedoeld voor de internationale handel, met portret van Willem III en vermelding van het gewicht en gehalte, beide gelijk aan die van het gouden tientje; geen wettig betaalmiddel

nobel

gouden munt met de afbeelding van een schip, voor het eerst geslagen in Engeland onder Edward III (1327-1377), daarna veelvuldig nagebootst, vooral het lichtere type dat onder Hendrik IV (1422-1465) in omloop kwam

oort

muntje ter waarde van 1/4 stuiver, na ca 1575 meestal van koper

peerdeke

zilveren munt ter waarde van 1 1/4 stuiver met een afbeelding van een vorst te paard

penning

zie denarius; tot in de 18de eeuw ook de gebruikelijke uitdrukking voor munten in het algemeen; wat tegenwoordig een penning heet en een kunst- of siervoerwerp is werd vroeger 'medaille' genoemd

prinsendaalder

zilveren munt ter waarde van 30 stuiver met afbeelding van prins Willem I van Oranje, in 1583 voor het eerst door Holland geslagen

reaal, goud

gouden munt van Philips de Schone in 1487 geslagen; kleinere gouden munt onder Karel V (met afbeelding van Karel als keizer te halven lijve) en Philips II (met gekroond portret) geslagen

reaal, zilver

naam voor het achtstuiverstuk van Philips de Schone (1487) en het driestuiverstuk van Karel V (1521-1555); daarnaast de belangrijkste Spaanse munt van de 16de eeuw, acht realen is één Spaanse mat

MUNTKUNDIGE TERMEN

denominatie

munt van een bepaalde waarde, een zekere plaats in een serie innemend

emissie

uitgifte van een munt of een reeks munten

intrinsieke waarde

waarde van het materiaal dat in een munt is gebruikt; in de tijd dat munten vrijwel volledig uit goud of zilver bestonden, was de intrinsieke waarde van een munt afhankelijk van de dagprijs van goud en zilver

kleingeld

munten van lage waarde; pasmunt

muntheer

de houder van het muntrecht

munthuis

inrichting waar muntproductie plaatsvindt

muntmeester

directeur van een munthuis, meestal een vrije ondernemer, die volgens de voorschriften de door het publiek gewenste muntsoorten maakt; voor de gebruikmaking van het muntrecht draagt de muntmeester een vergoeding af aan de muntheer, de zogenoemde sleischat; uit het verschil tussen de intrinsieke en nominale waarde van munten betaalt de muntmeester sleischat, arbeidsloon en verdere produktiekosten -wat overblijft, is zijn winst

muntmeestertekens

merkteken(tje) dat aangeeft onder welke muntmeester een munt is geslagen

muntrecht

het recht om munt te laten slaan; in de Nederlanden was dit recht oorspronkelijk voorbehouden aan de Duitse keizer (en de Franse koning), uit wiens handen het geleidelijk overging naar lagere vorsten en steden

muntteken

merkteken dat aangeeft in welk munthuis een munt is geslagen

muntvoet

de hoeveelheid edelmetaal in een munt en het gewicht van een munt worden wettelijk vastgelegd in de muntvoet; ook de verhouding tussen de intrinsieke waarde en de koers van een munt, dat wil zeggen de waarde in het ruilverkeer, wordt muntvoet genoemd

nominale waarde

door de overheid vastgestelde waarde van een munt, vrijwel altijd hoger dan de intrinsieke waarde; de overheid kan de nominale waarde hoger stellen omdat gemunt geld van gegarandeerd gehalte en gewicht is en daardoor gemakkelijker in het gebruik dan ongemunt edelmetaal

numismatiek

munt- en penningkunde

pasmunt

munten van kleine denominatie; hoewel pasmunten wettige betaalmiddelen zijn, mogen grote betalingen in pasmunt worden geweigerd

piedfort

munt van groter gewicht - meestal het dubbele maar ook wel een veelvoud - dan de muntvoet voorschrijft; voornamelijk in gebruik als relatiegeschenk

potmunt

munt die in de eerste plaats wordt geslagen om te worden bewaard in spaarpot of kluis, of als souvenir

proefslag

bij de aanmaak van een nieuw type munt worden eerst speciale exemplaren gemaakt die bedoeld zijn om aan de autoriteiten ter beoordeling voor te leggen; deze muntstukken werden proefslag genoemd; tegenwoordig wordt het woord vrijwel altijd gebruikt om een munt mee aan te duiden die met een gepolijst stempel op een gepolijst muntplaatje is geslagen, meestal ten behoeve van verzamelaars

rijder, goud
zie gouden rijder

rijder
zilveren munt ter waarde van 63 stuiver met de afbeelding van een ridder te paard, sinds 1659 geslagen

rijderschelling
zilveren munt ter waarde van zes stuiver met op een zijde een afbeelding van een ridder te paard, geslagen sinds 1671

rijksdaalder, Nederlandse
in de Republiek zilveren munt ter waarde van achtereenvolgens 47 stuivers (1606), 50 stuivers, 52 stuivers (1659), met aan de ene zijde een borstbeeld met lauwerkrans en aan de andere zijde het gekroonde wapen (leeuw met pijlenbundel) van de Staten Generaal

rooschelling
zilveren munt ter waarde van zes stuiver met op de keerzijde een rijk versierd kruis, sinds 1601 geslagen

rozenobel
Nederlandse naam voor een Engelse gouden munt met een afbeelding van een schip met een roos op de boord, tussen 1465 en 1625 geslagen; tussen 1579 en 1602 in Nederland veelvuldig geïmiteerd

scheepjesschelling
zilveren munt ter waarde van zes stuiver met op een zijde een oorlogsschip, tussen 1670 en 1794 geslagen

schelling
ten tijde van de Republiek een zilveren munt ter waarde van zes stuivers

snaphaan
munt met afbeelding van een ridder te paard, voor het eerst geslagen door Karel van Egmond, hertog van Gelre (1492-1543); de munt werd zo genoemd omdat de ridder deed denken aan een roofridder, een snaphaan

snaphaanschelling
zilveren munt ter waarde van zes stuivers met op een zijde afbeelding van een ridder te paard, tussen 1581 en 1623 geslagen

statendaalder
zilveren munt ter waarde van 30 stuiver tussen 1577 en 1599 in alle Nederlandse gewesten behalve Holland geslagen, in opdracht van de Staten Generaal maar op naam van Philips II

sterling
zilveren munt, navolging van de Engelse penny, ter waarde van 1/3 groot, geslagen in 13de en 14de eeuw

St Jansdaalder
zilveren munt met een afbeelding van Johannes de Doper

St Jansgulden
gouden munt met een afbeelding van Johannes de Doper

St Philippusgulden
gouden munt ter waarde van 25 stuiver met afbeelding van St. Philippus, geslagen tussen 1496-1520

stoter
andere naam voor de 1/20 Philipsdaalder en de 1/20 Leicesterreaal

stuiver
sinds de 15de eeuw in gebruik als benaming voor het grootste zilverstuk dat toen in omloop was; sindsdien en tot 1816 de basis van het Nederlandse muntstelsel, waarin de waarde van alle andere munten werd uitgedrukt

tourse groot
groot met op een zijde de afbeelding van een kasteel, oorspronkelijk van het kasteel te Tours; veel geïmiteerd in de Nederlanden

vierlander
munten van Philips de Goede, geslagen sinds 1433, uniform voor Vlaanderen, Brabant, Holland en Henegouwen

vlies
zilveren munt ter waarde van drie stuivers, 15de eeuw

vlieger
zilveren munt ter waarde van vier stuivers met aan een zijde een afbeelding van een grote adelaar met gespreide vleugels

vuurijzer
zilveren munt waarop het Bourgondische embleem van het vuurijzer, geïntroduceerd door Philips de Goede, voorkomt

zonnekroon
een Frans goudstuk, vanaf 1475 met een kleine zon boven het gekroonde wapenschild; in Nederland is dit type in de 16de eeuw geïmiteerd